

**ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВСЬКОЇ
МОЛОДІ В США**

У статті розкриваються особливості формування екологічної культури учнівської молоді в США. Екологія досліджується цілим рядом окремих дослідників і посідає вагомe місце серед природничих наук. У той же час багато чого необхідно зробити для втілення екологічних понять та ідей в середній школі. Однак американські дослідники занепокоєні тим, що сьогодні на рівні середньої школи екологія все ще залишається непопулярним предметом серед учнів і вчителів.

Ключові слова: екологічна культура, екологічна освіта, США.

The article deals with the peculiarities of fostering Green Culture in the USA. Environmental education is being studied by many researchers and occupies an important place among the natural sciences. At the same time, there should be much to be done to implement environmental concepts and ideas into the comprehensive school. However, American researchers are concerned about the status of environmental science or ecology. It remains quite unpopular among students and teachers.

Keywords: ecological culture, Green Culture, environmental education, the USA.

Проблема формування екологічної культури особистості є особливо актуальною на сучасному етапі розвитку суспільства, коли кожна людина, незалежно від її спеціальності, має бути екологічно вихованою. Адже передбачення результатів впливу на навколишнє середовище – одна з найгостріших проблем сучасності і розв'язувати її може тільки екологічно культурна людина. Тому підвищення екологічної культури широких верств населення є загально визнаною домінантою в сучасному екологічному русі. У зв'язку з цим особливого значення набувають духовно-моральні імперативи,

покликані здійснювати облагороджуючий вплив на людину, виховувати її в дусі гуманістичних ідеалів і цінностей, прищеплювати почуття відповідальності за прийняті рішення щодо довкілля.

Потреба в екологічно культурних громадянах, здатних ефективно розв'язувати екологічні проблеми, запобігати можливості їх загострення ініціювала зародження і розвиток у другій половині ХХ століття нових галузей педагогічної теорії і практики – екологічної освіти та виховання, які сьогодні активно підтримуються урядами багатьох країн світу і становлять престижний об'єкт міжнародного співробітництва. Провідну роль у цьому процесі відіграють Сполучені Штати Америки, які зацікавлені у розв'язанні регіональних і глобальних екологічних проблем та формуванні у громадян, особливо молоді шкільного віку, високого рівня екологічної культури. Саме тому перший Міжнародний семінар з екологічної освіти відбувся в США у 1970 році, де визначались найбільш ефективні шляхи подолання екологічної кризи як на регіональному, так і глобальному рівнях. Ця країна має значний досвід та усталені традиції вирішення проблем збереження довкілля, продуктивного взаємообміну думками, ідеями, науковими і практичними результатами в сфері формування екологічної культури зростаючої особистості.

Безпосередньо на необхідність природоохоронного виховання учнів вказували в своїх роботах американські науковці О. Леопольд, Дж. Марш, Г. Пінчет та ін. Аналогічні питання порушували вітчизняні науковці: Д. Анучин, П. Блонський, І. Бородін, В. Ватхєров, В. Вернадський, В. Докучаєв, М. Корф, П. Лєсгафт, О. Семенов-Тянь-Шанський та ін. Погляди вищенаведених педагогів та науковців мали значний вплив на розроблення теоретичних і прикладних положень формування екологічної культури підростаючого покоління.

Низька екологічна культура людини є наслідком появи й розвитку екологічної кризи, загрозливої для вищих форм життя. Вихід із складної ситуації вбачається американськими науковцями у тому, щоб змінити природу людини, переорієнтувати її ціннісні установки зі споживацьких на відтворюючі, наївно-оптимістичні – на передбачувані й відповідальні. У такому випадку

можна значно підвищити значущість соціального чинника, оскільки людина на індивідуальному рівні самотужки не здатна подолати існуючі екологічні проблеми. Тому має змінюватися громадська свідомість щодо взаємин із природним довкіллям. Але соціальна та екологічна свідомість суспільства не є абстрагованою від її розвитку на індивідуальному рівні. Існує залежність соціального розвитку людини від її власного саморозвитку, самовдосконалення, переоцінки цінностей та потреб. У свою чергу, позитивні зміни у стосунках людини й суспільства з навколишнім середовищем залежать від соціокультурних чинників [4, с. 21].

У зв'язку з розвитком науки про взаємодію людини з природою, посиленням питомої ваги гуманістичних ідей у всіх сферах її життєдіяльності, у яких взаєминам із навколишнім середовищем відводиться центральне місце, сучасні інвайронментологи приділяють першочергову увагу розвитку духовних сил як визначальних у моральному й інтелектуальному вимірі їх наслідків. Це повністю співпадає з ноосферними ідеями, покладеними в основу формування нової екологічної культури особистості у більшості країн світу.

З появою науки екології виникали проблеми з визначенням її понятійного апарату, обґрунтуванням сутності екологічної культури та сучасних тенденцій її формування у підростаючого покоління.

У деяких американських дослідженнях розкриваються шляхи здійснення екологічної освіти учнівської молоді через інтеграцію в інші предмети навчального плану. Частина праць торкається розкриття міждисциплінарного підходу, що характеризує екологічну освіту.

Ряд вчених обґрунтовують зміст екологічних курсів, зокрема: екологію (Ecology), економіку (Economics) і політику (Political science), які, на їхню думку, забезпечать поліпшення екологічної культури школярів. З упевненістю можна сказати, що ці дисципліни забезпечують знання, вміння і навички, які необхідні для повного розуміння і вирішення екологічних питань, але жодна з них не може забезпечити холістичного бачення цієї проблеми, що формує екологічну культуру.

Варто зазначити, що в американській літературі екологічна освіта

розглядається як важливий засіб виховання правильного емоційного ставлення до природи і культури поведінки (М. Бейкер і Р. Доран [1]).

Все більше серед американських науковців і вчителів-практиків лунають заклики про те, що екологічна освіта повинна займати окреме місце як дисципліна на додаток до існуючого навчального плану природничих дисциплін чи як окремий природничий предмет.

Аналіз праць науковців США дає можливість стверджувати, що в них вчені у галузі екології та освіти намагаються дослідити тенденції розвитку екології та екологічної освіти з початку минулого століття. Цей час вибраний як початок відліку не випадково, тому що екологія, як окрема галузь науки, починає вивчатися в цій країні з кінця XIX – на початку XX століття. Під час вивчення екології, що було пов'язане із освітньою реформою початку 90-х років, використовувалися методи, які відрізнялися від будь-яких попередніх, а також розглядалися нові погляди на дитину, педагогіку і природничі науки.

Такий реформаторський рух спричинив використання основних положень екологічної науки, перш за все, в звичайних школах, особливо в початковій, через приділення уваги експериментам і розвитку навичок критичного мислення.

Період 90-х років XIX століття можна схарактеризувати як час масової імміграції людей із різними культурними і філософськими світоглядами до Північної Америки. У результаті цього, а також негативного екологічного впливу емігрантів природне середовище зазнало великих втрат.

Саме на початку XX століття екологічний рух і рух за збереження природи набули особливої активності. Захисники природи усвідомили важливість фізіології і хімії навколишнього середовища для кращого розуміння природи.

Потрібно зазначити, що екологія привертала увагу людської спільноти щонайменше з часу Аристотеля. Основи сучасної екології заклав А. Гумбольдт в своїй книзі "Космос" (1845–1862) і Ч. Дарвін у своїй праці "Походження видів шляхом природного добору або збереження обраних рис у боротьбі за життя" (1859). У 1866 році німецький учений Е. Геккель запропонував вживати термін

”екологія” у книзі “Природна історія походження”. З того часу екологія та історія природи як терміни використовувалися як тотожні аж до кінця ХІХ століття, поки екологія не постала як одна із основних галузей біології. Але лише в ХХ столітті, як підкреслюють американські вчені, екологія перетворилася на окрему науку завдяки працям таких відомих географів, біологів і екологів, як В. Вернадський, Ф. Дарлінг, В. Еугеніус, Ф. Клементс, Л. Коул, А. Тенслі, В. Шелфорд, Ю. Одум та ін.

У той же час, Д. Ворстер (1987) стверджує, що відлік екології як науки почався із першого ядерного випробування в пустелі Аламогордо (Нью-Мексико). Перша атомна бомба була випробувана 16 липня 1945 року. В цей день стурбовані науковці і громадяни вперше в історії людства усвідомили, що існує сила, яка здатна зруйнувати матерію життя на цій планеті. Як зауважив Р. Оппенгеймер, людина через роботу науковців пізнала гріх. Питання полягає в тому, чи вона також навчилася спокутувати його [8, с. 339]. Як наслідок, багато свідомих науковців, особливо біологів, почали просвітницьку компанію серед громадськості і започаткували хвилю протесту проти небезпеки ядерних випробувань. Населення все більше усвідомлювало, що ця загроза може призвести до генетичних змін і зникнення життя, до складу якого входить людина, у всьому світі. Але справжня особлива риса епохи екології, за Д. Ворстером (1987), ”лежить у її відчутті природи як беззахисної жертви” [8, с. 342].

З початком ХХ століття екологія зазнала радикальних змін, які умовно можна поділити на три етапи. Відповідно до Б. Вортінгтона (1983) [9], занепокоєння екологів почалося із дослідницької роботи щодо поширення рослин і популяцій, яка пізніше в основному набула описової форми і містила інформацію про поширення, адаптацію та життєві цикли організмів, а потім – експериментальної. Однак Е. Голдсміт [5] і Д. Сімберлофф [6] висунули думку, що наукова екологія більше не відображає ранній природний світ екології через її трансформацію в експериментальну науку. Хоча деякі дослідники й екологи займають іншу позицію. Сьогодні розвиток екології знаходиться на четвертому етапі. Багато екологів намагаються втілити екологічні принципи і поняття в

життя людини та соціальні питання. Б. Вортінгтон стверджує, що у фокусі сучасної екології залишається опис та експеримент, і без сумніву, вони будуть продовжувати розвиватися в наступному столітті. Він зауважує, що майбутні екологи спробують використати те, що вони вже знають про економічне, соціальне й естетичне удосконалення людини і глобальної екосистеми. Тому екологам потрібно відійти від вивчення незайманої природи (як правило вивчення водойм) до вивчення екосистем світу (включаючи села, міста, глобальну екосистему) і людини як елемента цієї екологічної системи.

Сьогодні екологія – це добре обґрунтована наукова дисципліна, особливо у вищій освіті. Екологічні ідеї і принципи вже поширилися за межі знань біологічної й екологічної науки. Ще в 90-х роках ХХ століття вони були включені до більшості дисциплін, які займаються проблемами людського суспільства. Як зазначає Р. Борден (1985), до 1975 року "екологія в тій чи іншій формі проклала собі шлях майже у всі академічні сфери, починаючи від літератури до архітектури, економіки, машинобудування, політичних наук і психології" [2, с. 2]. У той же час він вказує, що в середній школі багато чого необхідно зробити для втілення екологічних понять та ідей.

Екологія досліджується цілим рядом окремих дослідників і посідає вагоме місце серед природничих наук (Д. Ворстер) [8]. На рівні навчальних закладів екологія – це не тільки окрема дисципліна: її поняття можна також знайти в багатьох інших предметах. Але найголовнішим є той факт, що сьогодні екологія, на думку Веллса, має стати у багатьох відношеннях основою для біології та інших предметів [7]. У зв'язку з цим вона має бути включена в шкільний навчальний план, навіть у системі біології.

Однак американські дослідники занепокоєні тим, що сьогодні на рівні середньої школи екологія все ще залишається непопулярним предметом серед учнів і вчителів. Навіть екологічна польова практика, яка передбачає ознайомлення зі справжньою природою екології, базується на системному підході (таксономії і редуccionізму). Такий підхід презентує ранній дотеоретичний безплідний етап предмета, незважаючи на суттєву теоретичну сферу екології. Екологія, де вона отримала визнання і вивчалася, у більшості

випадків була ”загнана в непомітний кут навчального плану і вивчалася на протязі останнього тижня літнього семестру” [3, с. 250].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Baldwin J. H. B. The Origin, Evolution, and Status of the International Society for Environmental Education (ISEE) / J. H. Baldwin, A. B. Sacks // Environmental Conservation. – 1984. – Vol. 11, № 4. – P. 313–317.
2. Boucher D. H. The Idea of Mutualism : Past and Future / D. H. Boucher // The Biology of Mutualism : Ecology and Evolution ; ed. by D. H. Boucher. – London : Croom Helm, 1985. – P. 1–28.
3. Dowdeswell W. H. The Place of Ecology in School Biology / W. H. Dowdeswell // Journal of Biology Education. – 1979. – Vol. 13, № 4. – P. 249.
4. Environmental Education for Our Common Future. A Handbook for Teachers in Europe / Prepared by Faye B. – UNESCO : Norwegian University Press, 1991. – 98 p.
5. Gore Al. Earth in the Balance: Forging a New Common Purpose / Al. Gore. – London : Routledge, 2013. – 432 с.
6. Simmons D. A. More Infusion Confusion: A Look at Environmental Education Curriculum Materials / D. A. Simmons // Journal of Environmental Education. – 1989. – Vol. 20, № 4. – P. 15–18.
7. Wells P. Ecology, Energetics Field Course for Sixth Form / Phillip Wells // Journal of Biological Education. – 1982. – Vol. 16, № 4. – P. 265–274.
8. Worster D. Nature’s Economy : A History of Ecological Ideas / D. Worster. – New York : Cabridge University Press, 1987. – 509 p.
9. Yambert P. A. Are We Ready for Ecological Commandments? / P. A. Yambert, C.F. Donow // The Journal of Environmental Education. – 1986. – Vol. 17, № 4. – P. 142–143.

Відомості про автора

Бойко Яків Анатолійович, викладач Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, кандидат педагогічних наук, кафедра англійської мови та методики її навчання, потрібен сертифікат учасника конференції, yakivboyko@meta.ua

м.Умань, вул.Леніна 70, кв. 132

тел.097 3894719, 3 -64-90,

звідки Ви дізналися про проведення конференції: Сергій Кикоть